

FAVQULODDA VAZIYATLARDA MODDIY-TEXNIK TA'MINOT TIZIMI: MUAMMOLAR, TAHLIL VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Atamuratov Muxammed Tleumuratovich

Qoraqalpog'iston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar boshqarmasi
xayot faoliyati xavfsizligi o'quv markazi boshlig'i.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18866752>

Annotatsiya. Mazkur maqolada favqulodda vaziyatlarda moddiy-texnik ta'minotning o'rni, zamonaviy logistika tizimlari asosida bu sohani rivojlantirish istiqbollari, mavjud muammolar va ularning bartaraf etish yo'llari tahlil etiladi. Shuningdek, xalqaro tajribalar asosida milliy tizimni takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: favqulodda vaziyat, moddiy-texnik ta'minot, logistika, zaxira, infratuzilma, xavfsizlik, boshqaruv.

Moddiy-texnik ta'minot tushunchasi

Moddiy-texnik ta'minot - bu favqulodda vaziyatlarda aholiga yordam ko'rsatish, qutqaruv va tiklash ishlarini olib borish uchun zarur bo'lgan barcha moddiy resurslar, texnika vositalari, aloqa tizimlari va infratuzilma bilan ta'minlash tizimidir.

Bunga quyidagilar kiradi:

- Yoqilg'i va energiya resurslari
- Transport vositalari va aloqa texnikasi
- Maxsus qutqaruv texnikasi
- Dori-darmon, tibbiy vositalar
- Oziq-ovqat, toza ichimlik suvi
- Muqobil yashash joylari (palatkalar, konteynerlar va boshqalar)

Favqulodda vaziyatlarda moddiy-texnik ta'minotning ahamiyati

Favqulodda holat sodir bo'lganda birinchi navbatda tezkor yordam ko'rsatish va aholi xavfsizligini ta'minlash talab etiladi. Bu jarayonda moddiy-texnik ta'minot muhim rol o'ynaydi.

Moddiy-texnik ta'minotning asosiy funksiyalari:

- Qutqaruvchilarning harakatini ta'minlash;
- Aholining asosiy ehtiyojlarini qondirish (ovqat, suv, dori);
- Infratuzilmani tiklash uchun zarur vositalarni yetkazish;
- Aloqa va axborot almashinuvi vositalarini ta'minlash;
- Tibbiy va sanitariya yordamlarini tashkil etish.

Masalan: 2020-yil COVID-19 pandemiyasi davrida tibbiy niqoblar, kislorod ballonlari, dori vositalari va tez yordam transportlari taqchilligi ko'plab mamlakatlarda moddiy-texnik ta'minot tizimining zaifligini ko'rsatdi.

Muammolar va taklif etilayotgan yechimlar

Muammolar:

- Hududlar bo'yicha zaxiralarning notekis taqsimoti;
- Transport-logistika infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi;
- Texnik jihozlarning eskirganligi;
- Favqulodda vaziyatlarga tayyorlik bo'yicha mashg'ulotlarning sustligi.

Yechimlar:

- Hududiy logistika markazlarini tashkil etish;
- Davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish;
- Zaxiralarni raqamli monitoring qilish tizimini joriy etish;

- Har yili rejalashtirilgan mashg'ulotlar va treninglar o'tkazish;
- Xalqaro tajribadan foydalanish, jumladan FEMA (AQSH), OCHA (BMT) tajribalarini o'rganish.

Favqulodda vaziyatlar (FV) — tabiiy ofatlar, texnogen halokatlar, epidemiya, yong'inlar va boshqa kutilmagan hodisalar natijasida aholi hayoti, sog'ligi va atrof-muhitga xavf tug'diruvchi holatlardir. Bunday vaziyatlarda tezkor, aniq va samarali moddiy-texnik ta'minot tizimini yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega.

O'zbekistonda favqulodda vaziyatlarni boshqarish va ularning oqibatlarini bartaraf etish bilan O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi shug'ullanadi.

Moddiy-texnik ta'minot tushunchasi Favqulodda vaziyatlarda moddiy-texnik ta'minot quyidagi vazifalarni bajaradi:

1. Qutqaruv ishlarini uzluksiz olib borishni ta'minlash
2. Jabrlangan aholini zarur vositalar bilan ta'minlash
3. Tibbiy yordam ko'rsatish uchun sharoit yaratish
4. Aholini xavfsiz hududlarga evakuatsiya qilish
5. Infratuzilmani tiklash uchun zarur resurslarni yetkazib berish

Ta'minotni tashkil etish bosqichlari

1-bosqich: Vaziyatni baholash

- Hodisa miqyosi aniqlanadi
- Zarur resurslar hajmi belgilanadi
- Transport yo'llarining holati o'rganiladi

2-bosqich: Rejalashtirish

- Ta'minot manbalari aniqlanadi
- Omborlar va zaxiralar ishga tushiriladi
- Yetkazib berish marshrutlari belgilanadi

3-bosqich: Yetkazib berish

- Maxsus transport vositalari safarbar qilinadi
- Zarur texnika va materiallar FV hududiga yetkaziladi
- Taqsimlash punktlari tashkil etiladi

4-bosqich: Nazorat va hisob

- Resurslardan foydalanish nazorat qilinadi
- Hisobot yuritiladi
- Qo'shimcha ehtiyojlar aniqlanadi

4. Moddiy-texnik ta'minot tamoyillari

Favqulodda vaziyatlarda ta'minot quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

- **Tezkorlik** — vaqtni boy bermaslik
- **Uzluksizlik** — ta'minot jarayonini to'xtatmaslik
- **Markazlashgan boshqaruv** — yagona rahbarlik
- **Moslashuvchanlik** — vaziyatga qarab tez o'zgarish

5. Zaxira fondlarining ahamiyati

Favqulodda vaziyatlar uchun davlat va hududiy darajada maxsus moddiy zaxiralar shakllantiriladi. Ushbu zaxiralar:

- Strategik omborlarda saqlanadi
- Doimiy ravishda yangilanadi
- Favqulodda holatda tez safarbar qilinadi

Bu tizim favqulodda vaziyat oqibatlarini kamaytirishga xizmat qiladi.

6. Hamkorlik va muvofiqlashtirish

Moddiy-texnik ta'minotni samarali tashkil etish uchun quyidagi tuzilmalar o'zaro hamkorlik qiladi:

- Favqulodda vaziyatlar organlari
- Sog'liqni saqlash muassasalari
- Ichki ishlar organlari
- Mahalliy hokimiyatlar
- Ko'ngilli tashkilotlar

Zarur hollarda xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik ham yo'lga qo'yiladi.

Favqulodda vaziyatlarda moddiy-texnik ta'minot tizimi — aholini himoya qilish, qutqaruv ishlarini samarali tashkil etish va talafotlarni kamaytirishning muhim omilidir. To'g'ri rejalashtirilgan va boshqarilgan ta'minot tizimi favqulodda vaziyat oqibatlarini tezroq bartaraf etishga yordam beradi.

Moddiy-texnik ta'minot — bu favqulodda vaziyat hududida qutqaruv va tiklash ishlarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan:

- Maxsus texnika va transport vositalari
- Yoqilg'i-moylash materiallari
- Tibbiy vositalar va dori-darmonlar
- Oziq-ovqat va ichimlik suvi
- Vaqtinchalik boshpana (chodirlar, konteynerlar)
- Muhandislik jihozlari
- Aloqa vositalari bilan ta'minlash jarayonidir.

XULOSA

Favqulodda vaziyatlarda moddiy-texnik ta'minotni takomillashtirish - bu faqat resurslar bilan ta'minlash emas, balki butun boshqaruv tizimining tezkor, samarali va uzluksiz ishlashini ta'minlash demakdir.

Favqulodda vaziyatlarda moddiy-texnik ta'minot - bu davlat xavfsizligi, jamiyat barqarorligi va inson hayotining kafolati hisoblanadi. Uning samarali tashkil etilishi favqulodda holatlarning oqibatlarini kamaytiradi va tezkor tiklash ishlarini ta'minlaydi. Shu bois, har bir davlat va jamiyat ushbu tizimni uzluksiz rivojlantirib borishi lozim.

Favqulodda vaziyatlarda moddiy-texnik ta'minot tizimi nafaqat davlat tuzilmalarining, balki butun jamiyatning xavfsizligini ta'minlashda muhim o'rintutadi. Mavjud tizimni zamonaviy logistika, raqamli texnologiyalar va xalqaro tajriba asosida takomillashtirish orqali, O'zbekistonni har qanday favqulodda vaziyatga tayyor holga keltirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Favqulodda vaziyatlar to'g'risida"gi Qonuni, 1999.
2. FEMA Emergency Management Guide, 2023.
3. BMT Gumanitar logistikasi bo'yicha hisobotlar, 2022.
4. Xudoyberganov T. "Favqulodda holatlarda logistika va boshqaruv", Toshkent, 2021.